

**Bygherrerapport for arkæologisk udgravning af bebyggelse fra ældre
romersk jernalder ved Elkærhus
VKH 7140 Elkærhus
KUAS j.nr.: 2008-7.24.02/VKH-0017
Gauerslund Sogn, Holmans Herred, Vejle Amt
Sted nr.: 17.05.01**

XI. X-formet hank, hvis flige ender i "dråber".

Resume

Forud for byggemodning i forbindelse med opførelse af villaer er udført arkæologisk udgravning af tre felter på til sammen ca. 2777 m² ved Elkærhus umiddelbart syd for Børkop by. På området blev konstateret 8 huse fra ældre romersk jernalder. Blandt et stort fundmateriale af keramik kunne konstateres flere udsædvanlige udformninger og udsmykninger, som ikke tidligere er kendte i Vejle Museums ansvarsområde.

Indhold

Undersøgelsens forhistorie	s. 2
Administrative data	s. 2
Øvrige data	s. 3
Topografi, undergrund og udgravningsmetode	s. 3
Undersøgelsens resultater	s. 4
Fremtidigt arbejde	s. 7

Undersøgelsens forhistorie

Som følge af en arkæologisk forundersøgelse på område 5 og 6 i en parcelhusudstyknings ved Elkærhus, Børkop blev der udpeget 5 mindre felter på tilsammen ca. 3500 m², som krævede en egentlig arkæologisk udgravning. I samråd med bygherre er disse 5 felter reduceret til tre, idet nogle af de udpegede udgravningsfelter lå i områder, som ikke ville blive berørt af anlægsarbejdet. Det udgravede areal blev således omtrent 80% af det oprindeligt udpegede eller ca. 2777 m².

Administrative data

18. september Folmer Christiansen, Vejle Museum oplyser bygherres advokat Hanne Kjærulf, Søberg Advokater A/S om resultatet af den arkæologiske forundersøgelse og de 5 udpegede udgravningsfelter. Han oplyser, at hvis nogle af felterne ligger i områder der med sikkerhed ikke bliver berørt af anlægsarbejde, kan disse udtages af udgravningsarealet.
24. september Folmer Christiansen tilsender Kulturarvsstyrelsen budget for arkæologisk undersøgelse med anmodning om godkendelse
25. september Hanne Kjærulff, Søberg Advokater A/S anmoder på vegne af bygherre Folmer Christiansen om størrelsen på budgettet for arkæologisk udgravning. Folmer Christiansen oplyser om budgettets størrelse samt, at budgettet pt. er til godkendelse hos Kulturarvsstyrelsen.
6. oktober Dorte Veien Christensen, Kulturarvsstyrelsen godkender budget for arkæologisk undersøgelse
7. oktober Folmer Christiansen fremsender budget for arkæologisk undersøgelse til Hans Mortensen med anmodning om godkendelse.
10. oktober Hans Mortensen godkendes budget for arkæologisk undersøgelse. Han tilføjer, at det formentlig ikke er nødvendigt med arkæologisk udgravning i felt 1-3, da disse ligger i områder, som ikke må bebygges. Efter aftale med Folmer Christiansen tages felt 1-3 derfor ud af udgravningsbudgettet.
15. oktober Folmer Christiansen oplyser Hans Mortensen om, at udgravningen påbegyndes d. 20. oktober og indbefatter felt 4 og 5, ligesom han oplyser om størrelse af det reducerede udgravningsbudget. Hans Mortensen accepterer dette, ligesom han oplyser, at det ikke er nødvendigt at dække udgravningsfelterne til efter udgravningen.
20. oktober Folmer Christiansen oplyser Hans Mortensen om, at der ifølge udstykningsplanen skal laves vej igennem udgravningsfelt 2, hvorfor dette alligevel skal indgå i udgravningen. Hans Mortensen accepterer dette.

Øvrige data

Den arkæologiske undersøgelse blev foretaget 20. oktober-21. november 2008. Undersøgelsen finansieres af bygherre, Elkærhus A/S. Daglig udgravningsleder var cand.mag Mikael Manøe Bjerregaard. Desuden deltog BA., Freja Evans. Amatørarkæolog, Jørgen Hansen deltog i en del af udgravningen ved at snitte og tømme gruber med keramik. Afdækning af udgravningsfelter foregik med gravemaskine lejet hos Davidsen Partnere A/S, og maskinførere var Jan Petersen og Jan Riishede. Vejret var under første del af udgravningen godt med kun lidt regn, men kraftige og vedvarende regnvejr under den sidste del af udgravningen oversvømmede dele af udgravningsfelterne, hvilket besværliggjorde udgravningen af især felt 2.

Al korrespondance, samt fund og dokumentation fra sagen opbevares på Vejle Museum.

Topografi, undergrund og udgravningsmetode

Udgravningsfelterne, (Felt 2, 4 og 5) ligger henholdsvis øst og vest for Pjedstedvej syd for Børkop tæt ved den nu nedrevne gård Elkærhus. Området øst for Pjedstedvej er temmelig bakket med et plateau mod sydøst og nordøst og en naturlig lavning herimellem. Felt 5 ligger på det sydøstlige plateau. Felt 4 ligger på et mindre fremtrædende plateau mod nordvest tæt på den nuværende Pjedstedvej. Området vest for Pjedstedvej, hvor Felt 2 ligger, er nærmest engagtigt og meget fugtigt i undergrund, hvor grundvandet står højt. Undergrunden er i alle tre udgravningsfelter gulligt ler, og muldlaget er 30-40 cm tykt.

Udgravningsfelterne i landskabet

De tre udgravningsfelter blev muldafrømmet med gravemaskine. Anlæg (stolpehuller, gruber osv.) blev indmålt med GPS (System34 Jylland-Fyn). Et udvalg af anlæg blev snittet med spade, tegnet, beskrevet og fotograferet. Her blev særligt fokuseret på anlæg, som syntes af indgå i en større konstruktion (huse), eller som fremviste interessant fundmateriale (keramik eller knogler i overfladen). Pga. usædvanlig keramik fra ældre romersk jernalder, som fremkom under både forundersøgelsen og udgravningen første dage, blev det besluttet at fokusere lidt ekstra på keramikfyldte gruber og totaludgrave et par af disse samt at indsamle alt fundmateriale fra disse. Sidste del af udgravningen blev påvirket af langvarigt regnvejr, som resulterede i, at udgravningsfelterne blev delvist oversvømmet. Hårdest gik det ud over Felt 2, som på dette tidspunkt ikke var udgravet. Den østlige halvdel af feltet stod helt under vand, og det blev besluttet,

at de arkæologiske resultater, der kunne udvindes af Felt 2 ikke ville stå mål med de arbejdsmæssige og økonomiske ressourcer, det ville tage at pumpe vandet væk. Derfor blev kun dele af felt 2 grundigt udgravet, og tolkningerne af Hus G og H bygger derfor på observationer gjort under forundersøgelsen samt på plantegningerne.

Undersøgelsens resultater

På området blev konstateret spredt bebyggelse fra ældre romersk jernalder (år 0-150), i alt 8 bygninger. Huse fra denne periode erkendes som par af tagbærende stolpehuse i oftest øst-vest vendte huse. Typisk har husene indgange mod nord og syd, som findes midt på husenes længderetning og erkendes som et stolpepar, der er trukket frem i forhold til de tagbærende stolper. På denne udgravning var der ikke bevaret spor af vægstolperne, som har haft en mere beskedne dybde. Derudover kendes mindre udhuse og såkaldte staklader, der ofte blot består af to stolpepar, der dannet en omtrent kvadratisk grundplan.

I område blev fundet 5 et langhus med staklade. I område 4 to langhuse samt en staklade (med indgangsparti). I område 2 et langhus og to mindre bygninger. Bygninger dateres alle typologisk og ud fra keramikken til ældre romersk jernalder, men det er ikke sikkert, at alle husene har stået samtidigt.

Hus A

Treskibet langhus med tagbærende stolpepar og ét indgangsparti

Huset har en omtrent øst-vestlig orientering med en mindre afvigelse mod syd og måler ca. 8x3 m. Bevaret var stolpehuller efter 4 sæt tagbærende stolper, hvor af ét stolpehul er bortgravet af et senere dræn, samt stolpehuller efter to indgangsstolper midt på husets sydside. Der var ikke spor af en nordlig indgang.

Fund: I husets stolpehuller blev fundet en kværnsten, brugt til at male korn på, samt en knusesten, som er en håndstor sten, som muligvis er blevet brugt til at gøre kværnens overflade mere ru. Desuden blev fundet et enkelt stykke keramik.

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus B

Staklade

Huset er øst-vest orienteret og måler ca 2,5x2,5 m. Der var bevaret stolpehuller efter de fire tagbærende stolper.

Fund: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med huset.

Datering: Formentlig ældre romersk jernalder

HUS C

Treskibet langhus med tagbærende stolpepar og to indgangspartier

Huset har en omtrent øst-vestlig orientering med let afvigelse mod syd og måler ca. 16x3 m.

Bevaret er stolpehuller efter 6 sæt tagbærende stolper, samt efter to indgangsstolper symmetrisk placeret på nord og sydsiden af huset. Huset grænset mod vest op til kanten af udgravningsfeltet, men det formodes at være afdækket i sin fulde længde, idet indgangspartierne forventes af været placeret i midten af længderetningen.

Fund: Enkelte skår af keramik, bl.a. et randskår med fortykket meget skarpt facetteret rand, som er typisk for ældre romersk jernalder.

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus D

Treskibet langhus med muligt indgangsparti og skillevæg

Huset har en omtrent øst-vestlig placering med en afvigelse mod syd. Bevaret er stolpehuller efter 4 sæt tagbærende stolper samt to stolpehuller efter mulige indgangs stolper mod syd, og to stolpehuller efter mulige stolper i en indre skillevæg. Indgangs stolper og mulige skillevægs stolper er ikke undersøgt nærmere, da de blev oversvømmet og ikke kunne genfindes.

Fund: I husets stolpehuller blev fundet enkelte skår af keramik. Et af stolpehullerne var dog tæt pakket med skår af keramik, hvilket også var tilfældet med den grube, som lå umiddelbart op ad stolpehullet. Stolpehullet blev påtruffet lige i udkanten af en søgegrøft, og lå tæt op ad den senere afdækkende grube, som også indeholdt store mængder keramik. Den indbyrdes kronologi mellem stolpehul og grube kunne ikke konstateres. Formentlig skal den store mængde af keramik i stolpehullet forstås som keramik fra den tilstødende grube, som er faldet eller kastet ned i stolpehullet, da stolpen på et tidspunkt er fjernet. I hvert fald har det ikke været muligt at placere en stolpe i hullet ved siden af al keramikken. I bunden af stolpehullet blev desuden fundet en flintøkse fra yngre stenalder (enkeltgravskultur ca. 2800-2400 før år 0). Flintøksen, der altså ved husets opførelse var over 2000 år gammel, tolkes at være nedlagt i stolpehullet som et husoffer i forbindelse med at huset blev bygget.

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus E

Udhus, staklade m. indgangsparti

Huset har en omtrent øst-vest orienteret placering med en afvigelse mod syd, og måler ca. 2,5x2,5 m. Bevaret er stolpehuller efter de fire tagbærende stolper samt to stolpehuller efter indgangs stolper mod øst.

Fund: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med huset

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus F

Treskibet langhus m. minimum 5 sæt tagbærende stolper og to indgangspartier.

Huset har en omtrent øst-vestlig placering og måler ca. 11,5x3m. Der er bevaret stolpehuller efter 9 tagbærende stolper, som til sammen danner 4 par. En 10. stolpe formodes fjernet af et nyere grøftformet anlæg, som også har forstyrret en anden tagbærende stolpe. Der har formentlig været endnu et stolpepar helt vestligt i huset, men disse anlæg kunne ikke erkendes. Der ud over et bevaret to stolper fra indgangsparti på henholdsvis nord- og sydsiden af huset.

Fund: Der blev i husets stolpehuller fundet en del skår af keramik fra ældre romersk jernalder.

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus G

Treskibet langhus med 3 sæt tagbærende stolper

Huset har en omtrentlig øst-vest orienteret placering med afvigelse mod syd, og måler ca. 5x3 m.

Fund: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med huset.

Datering: Ældre romersk jernalder

Hus H

Treskibet hus med 4 sæt tagbærende stolper, samt indgangsparti mod syd.

Huset har en omtrent øst-vest orienteret placering med en afvigelse mod syd, og måler ca. 8x3 m. Der er bevaret stolpehuller efter 4 sæt tagbærende stolper, hvoraf ét dog er bortgravet af en recent grøft. Derudover er bevaret stolpehuller efter to indgangs stolper på husets sydside.

Fund: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med huset.

Datering: Ældre romersk jernalder

Fund

Omkring bygningerne er konstateret et stort antal af gruber, der formentlig hovedsageligt er affaldsgruber. I disse blev fundet store mængder af ældre romertids keramik, hvor af flere har usædvanlige former og dekorationer. I det flere af karrene delvis kan samles, giver keramikken giver et indblik i de forskellige typer af kar, som indgik i husholdning og madlavning i perioden. I en grube, som ligger frit mellem husene C,D og E blev konstateret et meget smuldrende kar, som udfyldte hele gruben. Dette kar tolkes som et nedgravet forrådskar til madvarer. På et tidspunkt er karret opgivet (knust), og gruben er derefter brugt til affaldsgrube. I en grube nordvest for HusA blev fundet en meget stor kværnsten. Desuden blev fundet et stort stykke af en kraftigt udformet låg med en stor hank (X54), der formentlig har

X 54 Kraftigt låg, X53 Si-kar, X57 dekoreret bund, X140 serveringsskål med horisontal hank

udgjort låget på et forrådskar. I samme grube blev fundet et si-kar (en sigte) af usædvanlig udformning – nærmest som en champignon med afskåret top (X53). Sikarrets nakke har gjort, at sien har kunnet hænge i munden af det kar, som har opsamlet den siede væske. I gruben blev desuden fundet skår af et sikar med ét hul i bunden (X61), formentlig til fremstilling af ost. I en grube sydvest for HusA blev fundet halvdelen af en åben skål med horisontal hank (X140) – det er formentlig tale om en serveringsskål. I øvrige gruber blev fundet keramik med specielle dekorationer, bl.a. standflader med indridsninger i form af indridsede krydsende streger i en cirkel (bl.a. X57), der muligvis skal tilskrives en kultisk betydning, der også kendes i keramik fra nyere tid, hvor et lignende symbol brugt i keramik og brød i udbredt overtro havde en ondafværgende virkning. Desuden er fundet en meget rig udfliget hank (X1 – se rapoortens forside), hvor fligene

ender i dråbeformede udvidelser. Formentlig skal denne udformning tolkes som en keramisk kopi af hankebeslag på samtidige importerede bronzekedler.

Fremtidigt arbejde

Det arkæologisk arbejde på område anses for afsluttet, og området er frigivet til byggearbejdet. Efter aftale med bygherre er de oprindeligt udpegede udgravningsfelter 1 og 3 ikke udgravet, men skal friholdes helt i forbindelse med anlægsarbejdet, inkl. kørsel med tunge maskiner.

Vejle 19. marts 2009

Mikael Manøe Bjerregaard,
museumsinspektør